

The Abraham Arbesfeld
Kollel Yom Rishon

Sunday Morning Learning Program for Men

WWW.KOLLELYOMRISHON.ORG

מצות זכירת

עמלק, נשים

בפרשת זכור

Rabbi Yitzchok Cohen
ב' אדר ב' תשס"ח • March 9, 2008

(1) ספר החינוך (מצוה תרג', תרד')**תרד' : מצוה לזכור מה שעשה עמלק לישראל בצאתם ממצרים**

שנצטוינו לזכור מה שעשה עמלק לישראל שהתחיל להתגרות במצאתם ממצרים בטרם נשא גוי וממלכה ידו עליהם, וכענין שכתוב [במדבר כ"ד, כ"ז] ראשית גוים עמלק, ותרגומו, ריש קרביא דישאל הוה עמלק, שהכל היו יראים מהם בשמעם היד הגדולה אשר עשה להם ה' במצרים, והעמלקים ברוע לבבם ובמזגם הרע לא שתו לבם לכל זה ויתגרו במ, והעבירו מתוך כך יראתם הגדולה מלב שאר האומות, וכענין שמשלו בזה משל רבותינו זכרונם לברכה [תנחומא כאן] ליורה רותחת שאין כל בריה יכולה לירד לתוכה, ובא אחד וקפץ וירד לתוכה, אף על פי שנכוה הקר אותה לאחרים. ועל זכירת ענינם זה נאמר [דברים כ"ה, י"ז], זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים.

משרשי המצוה, לתת אל לבנו שכל המיצר לישראל שנאוי לפני השם ברוך הוא, וכי לפי רעתו וערמת רוב נזקו תהיה מפלתו ורעתו כמו שאתה מוצא בעמלק כי מפני שעשה רעה גדולה לישראל שהתחיל הוא להזיקם ציונו ברוך הוא לאבד זכרם מני ארץ ולשרש אחריו עד כלה.

מדיני המצוה מה שאמרו זכרונם לברכה שחייב זכירה זו היא בלב ובפה, וכן הוא בספרי, זכור את אשר עשה וגו', יכול בלבבך, כשהוא אומר לא תשכח הרי שכתת הלב אמורה, הא מה אני מקיים זכור שתהא שונה בפיך, עד כאן בספרי, כדי שלא ישכח הדבר, פן תחלש איבתו ותחסר מהלבבות באורך הזמנים.

ואל הזכירה הזאת בלב ובפה לא ידענו בה זמן קבוע בשנה או ביום כמו שנצטוינו בזכירת יציאת מצרים בכל יום ובכל לילה, והטעם כי בזכירה היא עיקר הדת, וכמו שהרחבנו הדבור על זה בהרבה מקומות בספרי, אבל טעם זכירת מה שעשה עמלק אינו רק שלא תשכח שנאתו מלבנו, ודי לנו בזה לזכור הענין פעם אחת בשנה או שתי שנים ושלש. והנה בכל מקומות ישראל קוראים ספר התורה בשנה אחת או בשתיים או שלש לכל הפחות והנה הם יוצאים בכך מצוה זו. ואולי נאמר כי מנהגן של ישראל בפרשת זכור לקרותה בשבת מיוחד בכל שנה תורה היא ומפני מצוה זו היא שקבעו כן, והוא השבת שלפני פורים לעולם, ודין יהיה לקרותה ביום פורים לפי שהוא מענינו של יום כי המן הרשע היה מזרעו, אבל להודיע שקודם נס זה נצטוינו בזכירה זו קבעו הפרשה קודם לפורים, אבל סמכוה לפורים על דרך מה שיאמרו זכרונם לברכה במקומות שמכו ענין לו.

ונוהגת מצוה זו בכל מקום ובכל זמן, בזכרים כי להם לעשות המלחמה ונקמת האויב, לא לנשים. ועובר על זה ולא זכר בלבו וקרא בפיו מעולם מה שעשה עמלק לישראל ביטל עשה זה, וגם עבר על לאו הבא על זה שהוא לא תשכח, כמו שנכתוב בסוף הלאוין שבסדר זה [מצוה תר"ה] בעזרת השם.

תרד' : מצוה להכרית זרעו של עמלק

שנצטוינו למחות זרעו של עמלק ולאבד זכרו מן העולם זכר ונקבה גדול וקטן, ועל זה נאמר [דברים כ"ה, י"ט], תמחה את זכר עמלק, שבכלל זכר הוא הכל. וכבר טעה בנקוד תיבה זו גדול הדור, והוא יואב בן צרויה, והשאר מהם הנקבות, לפי שרבו לא השגיח יפה עליו כשלמדו מקרא זה ונשתבש יואב וקרא זכר, כמו שבא בבבא בתרא פרק לא יחפור [כ"א ע"ב].

משרשי המצוה, הענין שכתבנו במצוה הקודמת לה.

דיני המצוה קצרים, והם מבוארים בפרק שמיני מוטה. וזאת מן המצוות המוטלות על הצבור כולן, וכענין שאמרו זכרונם לברכה [סנהדרין כ' ע"ב] שלש מצוות נצטוו ישראל בשעת כניסתן לארץ למנות להם מלך ולבנות להם בית הבחירה ולהכרית זרע עמלק. ובאמת כי גם על כל יחיד מישראל הזכרים מוטל החיוב להרגם ולאבדם מן העולם אם יש כח בידם בכל מקום ובכל זמן אם אולי ימצא אחד מכל זרעם. ועובר על זה ובא לידו אחד מזרע עמלק ויש סיפק בידו להורגו ולא הרגו ביטל עשה זה.

(2) מנחת חינוך (שם)

והרב המחבר פוטר נשים ממצוה זו, ונראה קצת דפוטר אותם מהלאו ג"כ. ובר"מ אינו מבואר זה, וצריך ראייה לפטור נשים ממצוה עשה שאין הזמן גרמא, ובפרט במקום לאו ג"כ. ומה שכתב כי להם לעשות המלחמה ולא לנשים, באמת מלחמת מצוה הכל יוצאין פאילו כלה מחופתה כמבואר בש"ס סוטה מ"ד ע"ב ובר"מ כאן פ"ז ה"ד. גם מי עמד בסוד ד' יתברך אם הטעם מחמת הנקמה, דאפשר גזירת הכתוב שנזכר שנאתו מאיזה טעם ואנחנו אין יודעים, ואפשר אף בביאת משיחנו שיכרת עמלק מכל וכל ולא יהיה זכר להם מ"מ הזכירה יהיה תמיד מצות עשה לזכור ולא לשכוח, על כן צ"ע דפוטר נשים ממצוה עשה זו. ונראה דכל אישי ישראל חייבים כמו כל מצות עשה שאין הזמן גרמא, כן נראה.

(3) דברים (כ: יז-יח)

(יז) כִּי תִחַרְטוּ תַחֲרִימֵם הַחַיִּי וְהָאֲמִרִי הַכְּנַעֲנִי וְהַפְּרִזִּי הַחַיִּי וְהַיְבוּסִי פֶּאֶשֶׁר צִנְחָה ה' אֱלֹהֶיךָ :
(יח) לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא יִלְמְדוּ אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת כְּכָל תּוֹעֲבוֹתֵם אֲשֶׁר עָשׂוּ לֵאלֹהֵיהֶם וְחָטְאוּתָם לֵה' אֱלֹהֵיכֶם :

(4) רמב"ן עה"ת (כה: יז)

זכור את אשר עשה לך עמלק - כבר הזכרתי (לעיל כד ט) המדרש שדרשו בו בספרא (בחקותי פרשה א ג), יכול בלבבך, כשהוא אומר לא תשכח הרי שכתת הלב אמורה, הא מה אני מקיים זכור שתהא שונה בפיך. וכן בספרי (תצא קסו), זכור את אשר עשה לך עמלק, בפה. לא תשכח, בלב. ולא ידעתי מה היא הזכירה הזו בפה, אם לאמר שנקרא פרשת עמלק בצייבור, ונמצאנו למדין מן התורה בשניה זכור (מגילה כט א), ויהיה סמך למקרא מגלה מן התורה:

והנכון בעיניי שהוא לומר שלא תשכח מה שעשה לנו עמלק עד שנמחה את שמו מתחת השמים, ונספר זה לבנינו ולדורותינו לומר להם כך עשה לנו הרשע, ולכן נצטוינו למחות את שמו. וכן במעשה מרים נצטוינו להודיעו לבנינו ולספר בו לדורות, ואע"פ שהיה

ראוי גם להסתירו שלא לדבר בגנותן של צדיקים, אבל צוה הכתוב להודיעו ולגלותו כדי שתהא אזהרת לשון הרע שומה בפיהם, מפני שהוא חטא גדול וגורם רעות רבות ובני אדם נכשלים בו תמיד, כמו שאמרו (ב"ב קסה א) והכל באבק לשון הרע:

5) רא"ש – מס' ברכות (ז:כ)

תנו רבנן מעשה ברבי אליעזר שנכנס לבית הכנסת ולא מצא שם עשרה ושחרר עבדו והשלימו לעשרה והיכי עבד הכי והאמר רב יהודה כל המשחרר עבדו עובר בעשה שנאמר לעולם בהם תעבודו מצוה דרבים שאני דאלים עשה דרבים דכתיב ונקדשתי בתוך בני ישראל דהיינו עשה דמקדשין את השם בעשרה ברכים ואפילו הוי מלתא דרבנן כגון לשמוע קדושה וברכו שלא מצינו לו עיקר מן התורה אפ"ה דחי עשה דיחיד דלא מסתבר לי דמיירי בעשרה דאורייתא כגון לקרות פרשת זכור שהוא מן התורה דמשמע דבכל ענין איירי מכאן תשובה לכה"ג שכתב שאם נקבר לו לאדם מת ביו"ט האחרון של חג שהוא מדרבנן דאתי אבילות יום ראשון שהוא דאורייתא ודחי עשה דרבים שמחת הרגל דיו"ט האחרון דרבנן דהכא משמע דעשה דרבים דרבנן דחי עשה דלעולם בהם תעבודו ועוד לא מצינו אבילות יום ראשון דאורייתא דדווקא אנינות יום ראשון דאורייתא לענין אכילת קדשים ומעשר שני כדפרישית לעיל בסוף היה קורא:

6) מנחת חינוך (מצוה ט')

והנה לכאורה יש ספק אם המצות עשה היא שיהא החמץ מושבת, ואם יש לו חמץ חוץ מה שעובר על לא תעשה דכל יראה וכל ימצא עובר עוד על העשה, ואם אין לו חמץ אינו עובר בלאו וגם המצות עשה מקיים בשב ואל תעשה, כמו בשבת ויום טוב איכא עשה דשבתון בעשיית מלאכה ואם עב ועשה מלאכה עובר בעשה ולא תעשה, ואם לא עשה מלאכה חוץ מה שלא עבר על הלאו קיים גם כן מצות עשה דשבתון, והכי נמי עיקר המצוה כאן שלא יהיה החמץ ברשותו והוא מושבת מרשותו, כמו המצות עשה דשבתון, דלא הוי כמו לאו הבא מכלל עשה דאינו מקיים המצוה באם אינו עובר, רק בעובר על הלאו הבא מכלל עשה עובר על העשה, אבל אינו מקיים המצוה, ובאמת בשבת אינו כן, דהתורה כתבה בלשון עשה המחוייבת על כן מקיים העשה, ועל נחשבת מצות עשה דשבת ויום טוב למצוה בפני עצמה, לא כן לאו הבא מכלל עשה, עיין ספר המצוות להר"מ והרמב"ן (שורש הששי) ותבין, אם כן הכא נמי אם היה לו חמץ עובר על עשה ולא תעשה, ואם אין לו חמץ מקיים גם כן המצוה דתשבתו אף דהיא שב ואל תעשה. ולפי זה אין צריך לדקדק שיהא לו חמץ קודם פסח ויבערו, כמו מצות ציצית דמצוה על כל איש ישראל ללבוש ד' כנפות כדי לקיים המצוה בקום ועשה, אבל כאן ממילא נתקיימה המצוה ואין צריך לחזר כלל אחר חמץ. וגם נפק"מ אם אחד רוצה לבער חמצו בפסח ובא אחר וחטפו ממנו וביערו, דמבואר בחו"מ סי' שפ"ב ס"א דמונע לחבירו לעשות מצוה כגון שחטף ממנו מצות כיסוי צריך לשלם לו, אבל כאן כיון דאין מצוה כלל עליו בקום ועשה אלא ממילא נתקיימה המצוה, אם כן לא חטף ממנו כלל בכי בכל ענין שמושבת מן העולם מקיים בעל החמץ מצות עשה, דהוי בכל הענין כמו עשה דשבת ויום טוב.

או דילמא דמצוה עליו בקום ועשה דישבית החמץ, ואם אין לו חמץ לא קיים העשה, כמו מי שאין לו ד' כנפות נהי דאינו עובר מכל מקום לא קיים המצוה, הכי נמי גם כאן, וכמו התם דמצוה עליו לקנות טלית כדי לקיים מצות השם יתברך, הכא נמי מצוה לחזר שיהיה לו חמץ קודם פסח ויבער אותו ב"ד כדי לקיים מצות עשה בקום ועשה. ולפי זה אם חטף אחר המצוה מידו חייב בקנס כמו שנפסק בחו"מ שם. ועוד יש נפק"מ, אי אמרינן דמצוה זו היא בקום ועשה, אם כן אם השבית חמץ בפסח על ידי שאכלו לא קיים המצוה, כי הוי מצוה הבאה בעבירה להסוברים מצוה הבאה בעבירה מן התורה לא יצא, ומובא בחיבור זה כמה פעמים, אבל אי המצוה היא בשב ואל תעשה, אם כן אפילו אכלו מכל מקום אינו ברשותו וקיים המצוה עשה כיון דאין לו חמץ. וגם אם המצוה בקום ועשה לא יצא אלא אם כן קיים המצוה בזמנה בחצות יום י"ד, כמו מילה דהתורה קבעה לזמנה ביום השמיני וקודם לכן לא קיים המצוה, הכא נמי קודם חצות אם השבית לא קיים המצוה, אבל אם המצוה בשב ואל תעשה, אם כן העיקר דלא יהיה לו חמץ וכשמגיע הזמן ואין לו חמץ קיים המצוה עשה.

7) מגן אברהם (תרפה א)

בשל"ה האריך לצדד שפרש' פרה אינה דאורייתא וכ"כ הב"ח וכ"מ בתשובת מהרי"ל סי' קפ"ב וקס"ז שלא הזכיר אלא פרשת זכור ובת"ה סי' ק"ח כתב וז"ל באשר"י פ"ו דברכות כתב דעשה דאורייתא לקרות פרש' זכור בעשרה, ובתוספות שני"ן כתבו דאין שום קריאה דאורייתא רק פ' זכור, ובתו' הקצרות בברכות פ"ב פי' דפ' זכור ופ' פרה חייבים לקרותן מן התורה וכו' וכן בסמ"ק כתב מ"ע זכור את אשר עשה ואם כן צריך ליהזר יותר שישמעו קריאת פרשת זכור ב"י ממקרא מגילה בזמנה אלא שהעולם לא זהירי בהכי עכ"ל ול"נ ליישב מנהג העולם דאטו מי כתיב בתורה שיקראו דוקא בשבת זה אלא שחכמים תקנו בשבת זו הואיל ושכיחי רבים בבה"כ וסמוך לפורים כדי לסמוך מעשה עמלק למעשה המן כמ"ש הלבוש וא"כ כששומע בפורים פרשת ויבא עמלק נמי זכור מעשה עמלק ויוצא י"ח וכ"ה ברא"ם סי' ב' ומשום פ' פרה ס"ל דלא הוי מדאורייתא דבאמת אין טעם בקריאת' מדאורייתא וגם לא ידענא היכא רמיזא, ול"נ שהגירס' הנכונה כמ"ש בחי' הרשב"א וז"ל והקשו שלא מצינו קריאת ס"ת מן התורה אא"כ יאמר רש"י שתהא קריאת הפרשיות כגון פרשת פרה ופרשת זכור וכיוצא בהן מן התורה ע"כ מ"מ כל אדם יהא זהיר וזריו במצו' לבוא למנין, ובמגלה דף י"ח משמע פשטא דתלמודא דפרשת זכור דאורייתא, ומשמע שם דה"ה בפ' ויבא עמלק יצא: כתב מהרי"ל בכל ד' פרשיות אין מזכירין נשמות ואומרים צו"ן (ד"מ): יש נוהגין בשנה מעוברת לקבוע תענית בכל יום ה' מפרשת שובבי"ם ת"ת וי"א גם פרשת ויקהל ופקודי ואומרים שומר ישראל וכו':

8) קרן אורה – מס' ברכות (ה. ד"ה ואידי')

ואידיי דאיירינן במצות זכירת נדבר קצת בדיני זכירות הנה הרמב"ם ז"ל לא מנה במנין המצות אלא זכירה דיום השבת וזכירה דמעשה עמלק ולא ביאר בדבריו אימתי הוא זמן זכירת מעשה עמלק. ויש מהראשונים (רמב"ם פ"ה מה' מלכים ה"ה) ז"ל שאמרו דהמצוה לזכור בכל יום ויש אומרים (ע' חינוך מצוה ת"ג) דעיקר המצוה לקרותה בציבור. ולדעה זו יש להבין דמ"ש

זכירה זו דמעותה בציבור משאר הזכירות וצריך לומר כיון דכוונת הזכירה היא לנקום נקמת ה' מאת החטאים האלה וזה דבר המוטל על הציבור הוא. אלא דלא ידעתי היכן נאמר דזמנה רק משנה לשנה כיון דבתורה נאמר סתם משמע דצריך לזכור תמיד. וי"ל דזה אין סברא לזכור אותו בציבור בכל יום והוא דבר המסור לחכמים. וקבעו רק בכל שנה ושנה. אלא אי קשיא הא קשיא לפ"ז דעיקר המצוה הוא בציבור א"כ למה לן קרא דלא תשכח במגילה דף י"ח א' לאורוויי דזכור בפה הוא כיון דעיקר המצוה הוא בציבור א"כ אין מצינן למימר דבהרהור הוא וכי שייך לומר דהציבור יהרהרו. מזה נראה דהחיוב הוא על כל יחיד. ואפילו לפי מאי דמשמע במגילה דף הנ"ל דזכירה זו בספר היא מקרא דכתיב זאת זכרון בספר ג"כ אין להוכיח דדווקא בציבור הוא דמגילה תוכיח דכל יחיד ויחיד חייב. ובעיקר הדבר הוא דבעינן ספר בפרשת זכור קשה לי דא"כ כל הזכירות כמו זכירת יציאת מצרים נמי נילף מזכירה דעמלק שיהיה דווקא בספר כי היכי דילפינן זכירה דמגילה מזכירה דעמלק. וצ"ל דע"כ לאו גז"ש מעלייתא הוא אלא גילוי מילתא בעלמא כיון דזכירה דעמלק בספר הוא והמן ג"כ מזרע עמלק הוא ע"כ הוא נזכר ג"כ בספר:

(9) תלמוד בבלי – מס' מגילה (יח).

קראה על פה לא יצא וכו'. מנלן? - אמר רבא: אתיא זכירה זכירה, כתיב הכא והימים האלה נזכרים, וכתיב התם (שמות י"ז) כתב זאת זכרון בספר, מה להלן בספר - אף כאן בספר. וממאי דהאי זכירה קריאה היא? דלמא עיון בעלמא! - לא סלקא דעתך, (דכתיב) [דתניא]: (דברים כ"ה) זכור, יכול בלב? כשהוא אומר לא תשכח - הרי שכחת הלב אמור, הא מה אני מקיים זכור - בפה.